

СТРУКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНА ТА НАРАТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ АНГЛОМОВНИХ НАУКОВИХ СТАТЕЙ

STRUCTURAL-COMPOSITIONAL AND NARRATIVE ORGANIZATION OF ENGLISH SCIENTIFIC ARTICLES DISCOURSE

Куш Е.О.,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та практики перекладу
Запорізького національного технічного університету

У статті визначаються особливості структурно-композиційної організації англomовних наукових статей. Встановлюються також їхні обов'язкові та факультативні структурно-композиційні елементи. Особливості наративної організації дискурсу англomовних наукових статей з'ясовуються з огляду на ключові наративні категорії: подієвість, темпоральність, адресованість, адресантність. Подієвість пов'язана з темпоральними особливостями англomовних наукових статей, що визначаються семантикою дієслів-присудків теперішнього та минулого часів активного та пасивного станів. Адресатно-адресантні відносини англomовних наукових статей зумовлені відсутністю безпосереднього контакту між їх авторами та читачами, що компенсується логічним викладом наукової інформації, апелюванням до знань читачів.

Ключові слова: адресатно-адресантні відносини, англomовна наукова стаття, дискурс, структурно-композиційні елементи, наративна організація, подієвість, темпоральність.

В статье определяются особенности структурно-композиционной организации англоязычных научных статей. Устанавливаются также их обязательные и факультативные структурно-композиционные элементы. Особенности нарративной организации дискурса англоязычных научных статей выясняются, учитывая ключевые нарративные категории: событийность, темпоральность, адресованность, адресантность. Событийность связана с темпоральными особенностями англоязычных научных статей, определяемых семантикой глаголов-сказуемых настоящего и прошедшего времени активного и пассивного залогов. Адресатно-адресантные отношения англоязычных научных статей обусловлены отсутствием непосредственного контакта между их авторами и читателями, что компенсируется логическим изложением научной информации, апеллированием к знаниям читателей.

Ключевые слова: адресатно-адресантные отношения, англоязычная научная статья, дискурс, структурно-композиционные элементы, нарративная организация, событийность, темпоральность.

Peculiar features of structural-compositional organization of English scientific articles are defined in the article. Their obligatory and facultative structural-compositional elements are also determined. Peculiar features of narrative organization of the discourse of English scientific articles are clarified taking into consideration such key narrative categories as eventivity, temporality, addressee and addresser relations. Eventivity is connected with temporal features of narrative organization of English scientific articles, determined by semantics of verbs-predicates of present and past tenses, active and passive voices. Addressee and addresser relations of English scientific articles are stipulated by absence of direct contact between their authors and readers. This is compensated by logical narration of scientific information, appealing to the readers' knowledge.

Key words: addressee and addresser relations, English scientific article, discourse, structural-compositional elements, narrative organization, eventivity, temporality.

Категорія наративу привертає увагу науковців сфери гуманітарного знання вже достатньо довгий час. Про це свідчить велика кількість наукових праць, в яких осмислюється поняття «наратив» у лінгвістиці [10; 12; 16; 17], філософії [3], психології [4; 20], соціології [9; 15] та інших гуманітарних науках. У сучасних лінгвістичних студіях наративом (від англ. і франц. *narrative* – оповідь, від лат. *narrare* – розповідати) називають виклад реальних чи вигаданих подій в їхній часовій послідовності [18, с. 16]. Одним із засновників сучасної наратології, французьким літературознавцем Жераром Женеттом наратив розглядається в сукупності трьох значень: 1) як оповідь, усний чи письмовий дискурс, що містить певну подію або низку подій; 2) як послідовність подій,

реальних або вигаданих, а також різноманітних відношень, що позначають перебіг цих подій: наслідок, протиставлення, повтор тощо; 3) як сам акт оповіді [21, с. 62–63]. Є три погляди на наратив: процес, що здійснюється оповідачем; об'єкт, тобто події, про які розповідається; останній підхід поєднує два згадані погляди [23, с. 31].

Ідея Ц. Тодорова про те, що наратив є дискурсом, а не серією подій [14, с. 34], спричинила так званий «наративний поворот» у лінгвістиці. З огляду на це, у межах наратології (від англ. і франц. *narrative* – оповідь, від лат. *narrare* – розповідати) – науки про сутність, форми, особливості функціонування різних типів оповідей [19, с. 9] – стали вивчатися не тільки тексти художнього, але й інших типів дискурсу.

Традиційно *нарратив* розглядається як переповідання реального подієвого змісту [16, с. 8]. О. Воробйова зазначає тенденцію до розширення трактування поняття «нарратив» і вказує на те, що за його допомогою набувають значення форма та смисл, актуалізується здібність людини впорядковувати й осмислювати навколишній світ і реальність. Наратив стає у зв'язку із цим компонентом соціальної взаємодії, який виконує функції творення та передавання соціального знання, а також самопрезентації індивідів [6, с. 183].

Незважаючи на велику кількість різноманітних розвідок, присвячених дослідженню наукового дискурсу, ще й дотепер недостатньо вивчено особливості структурно-композиційної та нарративної організації англomовних наукових статей, що являють собою одну з поширених форм представлення наукової інформації та професійної взаємодії фахівців сьогодення, що й визначає **мету** нашої розвідки. Її **завданнями** є характеристика особливостей наукової статті як типу тексту наукового дискурсу, за якими вона відрізняється від інших жанрів і типів текстів означеного дискурсу; з'ясування специфіки структурно-композиційної та нарративної організації англomовних статей порівняно з українськими науковими статтями із зверненням до смислових характеристик.

Науковий дискурс створюється з метою передавання наукової інформації та для обміну нею, його творення також спрямовано на вирішення наукових проблем. Зазначимо, що сьогодні науковці налічують майже п'ятдесят жанрів наукового дискурсу [8, с. 67; 5, с. 10; 11, с. 22]. Кожен із них має власні особливості, що відрізняють його від інших і впливають на мовне, композиційне та нарративне оформлення наукового тексту.

До основних жанрів наукового дискурсу М. Котюрова відносить монографію, дисертацію, статтю [12, с. 23]. Ці жанри є так званими первинними жанрами наукового стилю, окрім яких наявні також тексти вторинних жанрів: автореферат, підручник та інш. У текстах первинних жанрів фіксуються дані, отримані безпосередньо під час наукової розвідки, тоді як тексти вторинних наукових жанрів є аналітико-синтетичним переробленням інформації з текстів первинних наукових жанрів.

За обсягом представлені наукової інформації розрізняють також великі та малі жанри наукового дискурсу. До великих жанрів відносять словники, енциклопедії, довідники, підручники, дисертації, монографії. Тексти малих жанрів включають наукові статті, тези, реферати, анотації.

Розглянемо основні характеристики наукової статті, що виокремлюють її серед інших типів тек-

стів і видів жанрів наукового дискурсу. Наукова стаття є невеликою за обсягом науковою працею, присвяченою певному науковому питанню чи науковій проблемі, опис і результати яких адресовані фахівцям відповідної галузі [7, с. 18]. Ключовим компонентом наукової статті є наукова проблема, яка постулюється, підлягає опису, вирішенню та фіксації результатів.

У тексті англomовних статей виокремлюють такі структурні елементи: заголовок (*title*), інформація про автора (*information about the author*), анотація (*abstract*), ключові слова (*key words*), вступ (*introduction*), основна частина (*materials and methods*), результати дослідження (*results*), висновок (*conclusion*), список використаної літератури (*references*), а також подяка (*acknowledgement*) та додаток (*appendix*), які є факультативними компонентами [22, с. 19]. Заголовок статті є найважливішою інформативною одиницею, що відображає тему статті та її зміст, наприклад:

INSTABILITY OF DIGITAL CIRCUITS AND ITS SUPPRESSION IN THE PROCESS OF THE IRDESIGNING [24].

Інформація про автора включає не тільки його прізвище, ім'я та по батькові, але й місця його навчання, роботи, наприклад:

Author *Joseph Corleto*

National Taipei University of Technology [24, с. 6].

Обов'язковим компонентом, типовим як для англomовної, так і для українomовної наукової статті, є анотація (*abstract*), що відбиває загальний зміст статті та має суто інформативне значення. Анотація супроводжується також ключовими словами, які містяться в ній, наприклад:

Instability of microelectronic circuits is one of the basic problems for designers. The circuit must be in one of desired states, but if it is vulnerable to instability, it becomes impossible. The aim of this study is to investigate the problem of instability of digital circuits and define the basic ways of its suppression in the process of their designing.

Key words: *basic problem, instability, microelectronic circuit, suppression, process of designing* [24, с. 6].

У вступі (*introduction*) зазвичай коротко повідомляється про стан вивчення наукового питання чи дослідження проблеми, формулюється гіпотеза та мета наукової розвідки, що визначає розуміння основної частини наукової статті (*materials and methods*). Основна частина зазвичай складається з кількох частин, в яких викладаються теоретичні особливості проведених досліджень, описуються матеріали й обладнання, методи та способи дослідження. Компонентами основної частини можуть

бути не тільки приклади, ілюстрації та пояснення, але й цитати та посилання, які відтворюють інтертекстуальний характер наукової статті, підкреслюють відкритість її тексту, його зв'язок зміншими науковими текстами, наприклад:

Describing different types of microelectronic circuits in the book "Microelectronic Circuit Design" in 1997, R. Jaeger pointed out that "every particular type of the microcircuit should have its own design represented by a different shape" [104, с. 7].

Засобом реалізації інтертекстуальності в наведеному прикладі є цитата, актуалізована реченням *"every particular type of the microcircuit should have its own design represented by a different shape"*. Цитату наводять із зазначенням прізвища її автора (*R. Jaeger*), назви наукової праці, в якій вона була використана, рік її видання (*"Microelectronic Circuit Design"*, 1997 р.). Така інформація не тільки відсилає адресата до першоджерела наведеної цитати, але й робить мовлення автора більш аргументованим і ґрунтовним, вказує на те, що він добре обізнаний у питанні, що обговорюється ним у статті.

Як зазначає О. Бочарнікова, арсенал засобів реалізації інтертекстуальності найчастіше вирізняється маркованістю: лапками, посиланням [1, с. 39]. Інтертекстуальність є підґрунтям текстів не тільки наукових статей, але й інших жанрів наукового дискурсу (дисертацій, авторефератів, підручників тощо).

До корпусу основної частини наукової статті, а також її результатів (*results*) можуть бути включені математичні розрахунки, цифрові дані, таблиці, малюнки, графіки, схеми тощо [22, с. 22]. Обговорення результатів дослідження (*discussion*) включає інтерпретацію й оцінку отриманих даних.

Особливу роль у статті відіграють висновки (*conclusion, summary of findings*), в яких зазвичай уточнюється та конкретизується інформація. Зазначений структурний підрозділ статті є заключним елементом її основного інформаційного блока, що має характер узагальнення та прогнозування.

Список використаної літератури (*references*) подається наприкінці наукової статті. Він створюється в алфавітному порядку й оформлюється згідно з конкретними вимогами. На відміну від україномовних, англomовні статті можуть містити також подяку (*acknowledgement*), в якій автор висловлює вдячність своїм колегам, а також іншим особам, які зробили вклад у наукове дослідження чи підтримали його. Одним із факультативних компонентів англomовної статті є також

додаток (*appendix*), який містить докладний опис методів, спостережень, графіки, таблиці й інші відомості, які не ввійшли до основного тексту наукової статті.

Текст наукової статті віддзеркалює етапи мислення: формулювання проблеми та розроблення шляхів її вирішення, формулювання гіпотези та її докази, висновки. Композиція статті будується на основі опису пізнавальної діяльності дослідника. Оскільки наукова стаття так чи інакше являє собою тип наукової оповіді, лінгвісти вказують на її нарративний характер [11, с. 32; 22, с. 24]. Окремі структурно-композиційні та змістові частини наукової статті, розглянуті нами, утворюють єдину структуру, впорядковують водночас той чи інший фрагмент наукового досвіду, зв'язують його в єдине ціле. Саме тому так званий науковий нарратив є засобом викладення, ослвлення, розповіді про цей досвід.

Наратологічний аналіз наукових статей зокрема та наукового дискурсу загалом фіксує увагу дослідників не на предметі опису, а на формах його представлення, тобто на способах опису певного фрагмента наукового досвіду. У визначенні особливостей нарративної організації англomовних наукових статей будемо орієнтуватися на ключові категорії наратива, якими є: подієвість, темпоральність, адресованість, присутність наратора [23, с. 26].

Подієвість вважається засадничою категорією будь-якого наратива. Події розглядаються як конструкти процесу наративізації [8, с. 39]. Головною ознакою подій є наявність певних змін, позначених темпоральними характеристиками наратива. У текстах англomовних наукових статей вживаються форми теперішнього часу дієслова. Такі форми, що характеризують досліджуване явище, мають узагальнене позачасове значення. Подібного значення набувають і форми минулого часу. Чергування форм теперішнього і минулого часів у художньому й інших типах англomовного дискурсу робить їх образними. У науковому дискурсі чергування форм теперішнього і минулого часів вказує на закономірність явищ, що підкреслюється контекстом, наприклад: *The flux density is comparable to that of 3C 295, so 3C 273 was naturally included <...>* [25, с. 272].

У синтаксичному аспекті тексти англomовних наукових статей характеризуються прагненням до синтаксичної компресії, тобто стиснення, збільшення обсягу інформації за скорочення обсягу тексту. Подібною структурною одиницею є повне оповідне речення з нейтральним (за стилем) лексичним наповненням, з логічно правильним

(нормативним), прямим порядком слів і сполучниковим зв'язком між частинами речення. Крім того, для англomовних наукових статей здебільшого характерне безособове викладення наукової інформації, що визначає критерії об'єктивності досліджень. Саме тому в англomовних наукових статтях широко використовуються такі вирази, як *it is widely believed, it is generally accepted*.

Відомо, що для текстів англomовних наукових статей характерна пасивізація, пасивний стан дієслова концентрує увагу читача на дії, її можливих наслідках. Така форма – не тільки спосіб викладення інформації, але своєрідний спосіб зацікавлення та розміщення логічних акцентів у тексті, наприклад: *It is proved that in case of analog transmission, frequency modulation and amplitude modulation of schemes lead to continuous variations in the frequency or amplitude of waves. When modulation schemes are used for digital transmission, such variations are restricted in accordance with the type of the signal being transmitted* [26, с. 12].

Темпоральні відносини передаються в текстах англomовних наукових статей через визначення причинно-наслідкових зв'язків між явищами, подіями, що описуються. Саме тому в цих текстах використовуються також складні речення з підрядним сполучниковим зв'язком, наприклад: *Digital machines are data flow machines, which usually have synchronous transmission registers of data. In the 1992-th Paul Horowitz and Winfield Hill determined that almost all synchronous register transmission machines could be converted to asynchronous by using reversed types of synchronization* [24, с. 8].

Адресованість англomовних наукових статей зумовлена їх спрямованістю на адресата. Адресант, що є наратором (автором тексту), орієнтується на адресата (читача) та не може вступити з ним у безпосередній діалог, проте має не тільки передати йому певну інформацію, але й сприяти її осмисленню, за можливості зацікавити нею, залучити адресата до роздумів і аналізу, повернути його увагу до найбільш важливих моментів, переконати в її вірогідності. Відсутність зворотнього зв'язку та безпосереднього контакту компенсу-

ється в таких текстах логічним викладом необхідного матеріалу, апелюванням до знань адресата, його уяви, логічного й образного мислення.

На думку О. Білоглазової, адресований характер наукових статей забезпечується в їх текстах «наявністю предмета викладу – наукової проблеми чи технічного завдання, що дозволяє <...> забезпечити участь адресата в їх осмисленні» [2, с. 42]. Номінація й опис проблеми чи завдання здійснюється термінологічною лексикою. Саме тому науковець підкреслює, що засобами відтворення адресованого характеру наукових статей варто вважати фахову термінологічну лексику, яка створює своєрідний спільний тезаурус автора тексту та його адресата [2, с. 43]. На це вказує і Н. Славгородська, яка зазначає: «У діалозі з текстом адресат долучається до його інформативно-змістового рівня, актуалізованого спеціальною лексикою, термінологією» [13, с. 24].

Отже, особливості структурно-композиційної організації англomовних наукових статей, що є сьогодні одними з основних форм представлення наукової інформації та її обміну, визначаються такими її структурними елементами: заголовок, інформація про автора, анотація, ключові слова, вступ, основна частина, результати дослідження, висновок, список використаної літератури, а також подяка та додаток, що не належать до її обов'язкових структурних елементів. Особливості наративної організації англomовної наукової статті визначені нами з огляду на такі її ключові нарративні категорії, як: подієвість, темпоральність, адресатно-адресантні відносини. Подієвість пов'язана з темпоральними характеристиками англomовних наукових статей, що визначаються застосуванням дієслів-присудків активного та пасивного станів теперішнього та минулого часів. Відсутність безпосереднього контакту між автором і адресатом компенсується в англomовних наукових статтях логічним викладом наукової інформації, апелюванням до знань адресата.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у виявленні особливостей структурно-композиційної та наративної організації англomовних науково-популярних статей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бочарникова О. Категориальные признаки интертекстуальности. *Философские науки*. 1989. № 4. С. 37–43.
2. Белоглазова О. Категория «диалогичности» в научно-технических текстах. *Филологические науки*. 2006. № 3. С. 41–50.
3. Брокмейер Й., Харре Р. Нарратив: проблемы и обещания одной альтернативной парадигмы. *Вопросы философии*. 2000. № 3. С. 29–42.
4. Брунер Дж. Жизнь как нарратив. *Постнеклассическая психология*. 2005. № 1 (2). С. 9–29.

5. Ванников Ю. Типы научных и технических текстов и их лингвистические особенности: метод. пособие. Ч. 2. М.: ВЦП, 1985. 64 с.
6. Воробйова О. Лингвистические аспекты адресованности художественного текста (одноязычная и межъязычная коммуникация): дисс. ... докт. филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка»; Моск. гос. лингв. ун-т. М., 1993. 382 с.
7. Глушко М. Синтактика, семантика и прагматика научного текста: учебное пособие. Москва: Изд-во МГУ, 1977. 209 с.
8. Іщенко Н. Жанрова палітра наукової комунікації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». 2014. Вип. 42. С. 67–69.
9. Евстигнеева Н., Оберемко О. Модели анализа нарратива. *Человек. Сообщество. Управление*. 2007. № 4. С. 95–107.
10. Кириллов А. Политический нарратив: структура и прагматика: на материале англоязычной прессы: дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки»; Самарский госуд. педаг. ун-т. Самара, 2007. 209 с.
11. Котюрова М. Стилистика научной речи: учебное пособие для студентов учреждений высшего проф. образования. М.: Издательский дом «Академия», 2010. 240 с.
12. Матвеева Н. Нарративная структура англоязычного художественного дискурса: на материале романов «потока сознания» начала XX в.: дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки»; Моск. гос. лингв. ун-т. М., 2003. 192 с.
13. Славгородская Н. Диалогичность научно-технических текстов. М.: Academia, 2000. 128 с.
14. Тодоров Цв. Введение в фантастическую литературу. М.: Дом интеллектуальной книги, 1999. 144 с.
15. Троцук И. Теория и практика нарративного анализа в социологии. М.: Уникум-центр, 2006. 207 с.
16. Тюпа В. Нарратология как аналитика повествовательного дискурса («Архиерей» А.П. Чехова). Тверь: Изд-во Тверск. ун-та, 2001. 58 с.
17. Филистова Н. Структура и семантика детективного нарратива (на материале текстов английских и русских рассказов): автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание»; Тюменский государственный университет. Тюмень, 2007. 30 с.
18. Шмидт В. Нарратология. М.: Языки славянской культуры, 2008. 304 с.
19. Bal M. *Narratology: Introduction to the Theory of Narrative*. 2nd ed. Toronto; Buffalo; London: University of Toronto Press, 1997. 241 p.
20. Bamberg M. Who am I? Narration and its contribution to self and identity. *Theory & Psychology*. 2011. Vol. 21 (1). P. 3–24.
21. Genette G. *Narrative Discourse Revisited*. Translated by J. Lewin. Ithaca; New York: Cornell University Press, 1988. 151 p.
22. Swales J. *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 272 p.
23. Toolan M. *Narrative: A Critical Linguistic Introduction*. 2nd ed. London: Routledge, 2001. 260 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

24. Corleto J. Instability of Digital Circuits and its Supression in the Process of their Designing. *Electronic Component News*. 2016. № 8. P. 6–9.
25. Kellermann K. The Discovery Of Quasars And Its Aftermath. *Journal of Astronomical History and Heritage*. 2014. № 17 (3). P. 267–282.
26. Smith K. *Digital Circuits Designing: Assembling, Measuring, Programming. Nuts And Volts. Everything For Electronics*. 2016. № 12. P. 11–16.